

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Біди
Олени Анатоліївни про дисертацію Подуфалової Катерини Юріївни
«Формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у
студентів педагогічного коледжу», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта, педагогіка**

З метою здійснення експертизи дисертації Подуфалової Катерини Юріївни нами було проаналізовано її зміст й основні наукові праці. Узагальнені результати викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Розбудова України як незалежної, суверенної держави вимагає з'ясування проблеми відповідального ставлення людини до різних аспектів життєдіяльності, професійної відповідальності, ціннісне ставлення до суб'єктів освіти, ставлення особистості до самої себе, до суспільства, до довкілля в аспекті реалізації моральних вимог, що висуваються до особистості, виховання громадянина-патріота, здатного жити й працювати в умовах демократії, вміння брати відповідальність на себе, забезпечувати соборність України, відчувати постійну відповідальність за себе, свій народ, країну, прагнути здійснити реальний внесок у реформаторські процеси.

Саме комплексне поєднання освітніх заходів взагалі, і включаючи практичний досвід в закладі вищої освіти, формує відповідальне ставлення до педагогічної діяльності, сприяє активній участі у житті суспільства.

Сучасна модернізація системи освіти вимагає пошуку нових педагогічних технологій, що здатні забезпечити формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу що призводить до виявлення вмотивованих громадянських вчинків, дій.

Сьогодні професійно-педагогічна освіта потребує оновлення структури, змісту освіти і педагогічних технологій підготовки вчителя відповідно до потреб швидко змінюваної школи й ринку праці. Головне завдання педагогічних коледжів – підготовка компетентного фахівця. Це вимагає нових кваліфікаційних характеристик і моделей учителя та вихователя. З огляду на це важливого значення набуває формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу.

Зв'язок теми із планами відповідних галузей науки. Дисертаційну роботу виконано в контексті досліджень Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського як складової науково-дослідної теми кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (0119U102999) та кафедри дошкільної освіти «Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в Європейській освітній простір» (0121U109684). Тема дисертаційного дослідження затверджена 2019 року та закординована в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (довідка №5 від 24.09.2019 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Представлені в роботі наукові положення та висновки, викладені авторкою, свідчать про цілісність проведеного дослідження, наукову обґрунтованість і достовірність результатів, а також мають теоретичне і практичне значення для формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу.

На високому науковому рівні дисертанткою обґрунтовано вибір теми, визначено мету, завдання, методи дослідження. План роботи логічний і послідовний. Прослідковується чітка структура дисертації, складові якої спрямовані на досягнення поставленої мети. Науковий апарат дослідження, що представлений у роботі сприяв розробці алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми. На вирішення актуальної проблеми авторкою спрямовано завдання дослідження.

Для досягнення мети, розв'язання завдань та перевірки гіпотези були використані такі методи дослідження:

- теоретичні – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація наукових джерел для теоретичного обґрунтування проблеми, визначення структурних компонентів сформованості відповідального ставлення до педагогічної діяльності в студентів педагогічного коледжу, обґрунтування педагогічних умов; моделювання – для побудови моделі формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності в студентів педагогічного коледжу;

- емпіричні – спостереження, анкетування, тестування, експертного оцінювання застосовувалися з метою з'ясування особливостей і етапів формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності в студентів педагогічного коледжу; педагогічний експеримент здійснювався з метою перевірки ефективності реалізації визначених педагогічних умов і

моделі формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності в студентів педагогічного коледжу;

– статистичні: математичні методи обробки і статистичного аналізу одержаних даних використовувалися для перевірки достовірності результатів дослідження.

Наукові положення, рекомендації та висновки, які розглядаються та обґрунтовуються у роботі, пояснюються з посиланням на джерельну базу, що включає законодавчі документи, наукову і методичну літературу. На перший план виходить активна, самостійна особистість з її інтересами, потребами в самореалізації, кар'єрному зростанні, життєвими планами. Є чітко узгодженими гіпотеза і завдання дослідження.

Аналіз дослідження говорить про ретельну роботу дисертантки, це: опрацьована наукова література, чітко сформульовані основні положення та висновки проведеного дослідження, отримана результати, які мають теоретичне і практичне значення. Таким підходом до виконання роботи Катерина Юріївна зробила вагомий внесок у педагогічну науку.

Свідченням обґрунтованості наукових положень є репрезентативна теоретична база, яку становлять узагальнені результати вивчення 335 найменувань.

Анотації подані українською та англійською мовами. Їх зміст відображає зміст дисертації та висвітлює основні положення і суттєві її аспекти.

Основні положення дисертаційного дослідження та його результати презентовано на 5 міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Важливість дисертаційного дослідження полягає в запропонованих рішеннях окресленої проблеми – з'ясовано зміст базових понять; визначено критерії, показники та рівні сформованості відповідального ставлення до педагогічної діяльності студентів педагогічного коледжу; обґрунтовано модель та визначено педагогічні умови формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності в студентів педагогічного коледжу; розроблено методичне забезпечення для реалізації визначених педагогічних умов і моделі формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності в студентів педагогічного коледжу.

Нові факти, одержані дисертантом. Важливість дисертаційного дослідження полягає в запропонованих рішеннях окресленої проблеми – формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу. Безпосередньо *уперше*: теоретично

обґрунтовано педагогічні умови формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу (організація педагогічного супроводу становлення суб'єктної позиції як основи відповідального ставлення студентів до професійної діяльності; моделювання ситуацій відповідального вибору на різних етапах професійної підготовки майбутніх педагогів; створення в освітньому середовищі педагогічного коледжу системи взаємостосунків між суб'єктами освітнього процесу, що сприяє інтеріоризації досвіду відповідальної поведінки);

- *визначено* критерії (когнітивний, мотиваційний, аксіологічний, діяльнісно-стратегічний, вольовий), показники та рівні (рефлексивний, виконавський, формальний) сформованості відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу;

- *уточнено* зміст понять «відповідальне ставлення до педагогічної діяльності», «педагогічна відповідальність вчителя», розроблене авторське визначення поняття «відповідальне ставлення до педагогічної діяльності студентів педагогічного коледжу»;

- *подальшого розвитку* набули форми і методи формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності студентів педагогічного коледжу.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Практична значущість дослідження: полягає у відборі і систематизації діагностичного інструментарію, що надає можливість здійснювати моніторинг формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у майбутніх педагогів; у розробці і впровадженні в освітній процес педагогічних коледжів методичного забезпечення реалізації моделі і педагогічних умов формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності майбутніх педагогів; розробленні і використанні в освітньому процесі педагогічного коледжу методичних рекомендацій щодо успішного формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності здобувачів освіти

Достовірність і надійність отриманих результатів забезпечені логікою побудови наукового дослідження, використанням комплексу методів, адекватних його меті, предмету, завданням, кількісним і якісним аналізом даних; достатньою кількістю учасників експерименту; можливістю повторення дослідно-експериментальної роботи.

Упровадження результатів дослідження та експериментальна база дослідження: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/20 від 20.09.2022 р.), Кам'янець-Подільський Національний університет імені Івана Огієнка (довідка №

39/22 від 01.09.2022 р.), Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж» (довідка № 470 від 19.10. 2022 р.), Комунальний заклад «Вінницький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» (довідка № 110/22-03-28-03 від 31.10.2022 р.).

Загалом дослідженням було охоплено 366 студентів 1–4 курсів педагогічних коледжів, 30 викладачів закладів фахової передвищої та вищої педагогічної освіти.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі педагогічних коледжів, у післядипломній та неформальній освіті з метою формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів, привертання уваги до розглянутої проблеми педагогів, в самоосвітній діяльності здобувачів освіти.

Оцінка структури та змісту дисертації. Текст дисертаційного дослідження чітко структурований, зв'язний, цілісний, завершений. Кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його. Такий підхід дисертантки сприяв розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань, які є конкретні та відповідають поставленій меті дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (335 найменувань, з яких – 53 іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 298 сторінок, у тому числі 186 сторінок основного тексту. Дисертація містить 16 таблиць та 18 рисунків.

У *вступі* розкрито актуальність проблеми, що досліджується. Її методологічна і теоретична основа одержали належне обґрунтування, аргументацію і конкретизацію. Чітко сформульовані мета, об'єкт, предмет, гіпотеза, методи дослідження, завдання дослідження, які є досить конкретними та відповідають поставленій меті, викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію, експериментальну базу дослідження, впровадження результатів дослідження; представлено інформацію про публікації за темою дисертації, її структуру й обсяг.

У *першому розділі* на основі узагальнення наукових досліджень проаналізовано філософську, психологічну, педагогічну наукову літературу, що свідчить про багатоаспектний і діалектичний характер феномену відповідального ставлення до педагогічної діяльності, що інтегрує в собі обізнаність із морально-етичними нормами соціуму та професії, ціннісне ставлення до суб'єктів освіти, уміння і навички ефективної реалізації соціально-рольових і фахових функцій у процесі досягнення особистісних і

професійних цілей. Визначено понятійно-термінологічний апарат проблеми дослідження, розкрито сутність формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу. Уточнено ключові поняття дослідження.

Сутнісний зміст відповідального ставлення до педагогічної діяльності студентів педагогічного коледжу адекватно розкривають три компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний і поведінковий, що розгриті у роботі. У ході дослідження з'ясовано, що формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності в освітньому і соціальному просторі закладу вищої педагогічної освіти забезпечується реалізацією таких видів активності майбутнього педагога: навчально-професійної, дослідницької, самовиховної, культурно-дозвілєвої, громадянської.

На основі аналізу зарубіжних та вітчизняних науково-педагогічних джерел нами визначено основні підходи до розуміння професійної відповідальності педагога та умов її формування.

У *другому розділі* дисертаційної роботи визначені критерії і показники сформованості відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу, що відображають зміст структурних компонентів цього комплексного особистісно-професійного утворення. Відповідно до визначених критеріїв і показників було підібрано комплекс діагностичних методик, які дали можливість на констатувальному етапі дослідження визначити й описати три рівні сформованості відповідального ставлення до діяльності студентів педагогічного коледжу: *високий (рефлексивний), середній (виконавський) і низький (формальний)*.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив невисокий рівень сформованості відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу, і виявив необхідність пошуку нових методичних підходів і визначення педагогічних умов цілеспрямованого формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності здобувачів освіти під час їхньої професійної підготовки у педагогічному коледжі.

Формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу є системним і складно структурованим процесом, що знайшов своє відображення у розробленій структурно-функціональній моделі, яка складається з п'яти блоків (цільового, теоретико-методологічного, операційно-змістового, критеріально-оцінювального та результативного) і комплексно відображає мету, завдання, принципи, педагогічні умови, форми, методи, етапи та рівні формування

відповідального ставлення до педагогічної діяльності студентів педагогічного коледжу.

У третьому розділі описано організацію педагогічного експерименту.

На основі аналізу наукових джерел, узагальнення результатів констатувального етапу дослідження, а також урахування особливостей формування особистісно-професійних якостей майбутніх педагогів визначено педагогічні умови формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності студентів педагогічного коледжу:

Результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов забезпечує розвиток усіх структурних компонентів відповідального ставлення до педагогічної діяльності: когнітивного, мотиваційно-ціннісного та поведінкового.

В експериментальній групі, на відміну від контрольної, на статистично значущому рівні збільшилася кількість студентів з високим, рефлексивним, рівнем сформованості відповідального ставлення до педагогічної діяльності – з 15,2% до 31,5%, середнім (виконавським) – з 44 % до 53,3% і водночас зменшилася з низьким, формальним, рівнем – з 40,8 % до 15,2%.

Таким чином, мету дослідження досягнуто, завдання виконано.

Достовірність результатів підтверджується теоретичним обґрунтуванням проведеного дослідження, значною вибіркою респондентів, валідними методиками, поєднанням кількісного та якісного аналізу одержаних емпіричних даних. Таким чином, авторка обрала коректну методологію дослідження, експериментально підтвердила заявлену гіпотезу та теоретичні положення.

Загальні висновки структуровані, повністю відповідають сформульованим завданням та змісту самої роботи та впливають з її основних положень, чим доводиться, що мета роботи досягнута і всі поставлені завдання виконано.

Чітко прописано особистий внесок здобувача.

Отже, після проведення детального аналізу можемо констатувати, що дисертаційна робота Подуфалової Катерини Юріївни за своїм змістом, стилем викладу і розкриттям основних положень, висновками та результатами опрацювання здобутих експериментальних даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Подуфалової Катерини Юріївни, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. У науковій новизні не представлено розробку авторської структурно-функціональних моделі формування відповідального ставлення до

педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу, що є вогомим у дослідження і проходить через всю роботу.

2. У вступі роботи не прописано рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

3. Дисертація набула б більшої глибини, якби автором було приділено більше уваги аналізу зарубіжного досвіду дослідження проблеми формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу.

4. Вважаємо за доцільне приділити більше уваги застосуванню мультимедійних технологій в процесі формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу в умовах дистанційного навчання.

5. Варто було б більш ґрунтовніше показати результати проробленої роботи у висновках до першого розділу.

Однак, висловлені зауваження та побажання носять, в основному, дискусійний характер, а тому не мають суттєвого впливу на високу позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження. Робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення. Отримані результати є раціональними для розв'язання питання формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу.

Констатуємо і той факт, що загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 5 публікаціях, з яких 3 – одноосібні, 2 – з у співавторстві, 5 – тези доповідей конференцій, у т. ч. зарубіжних; 3 розділи у колективних монографіях (1 – одноосібний, 2 – у співавторстві). Практичний аспект дослідження представлено в розроблених методичних рекомендаціях для профорієнтації учнів старших класів «Блокнот абітурієнта: П'ять перших кроків», методичних рекомендаціях «Формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу». Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

Висновок. Вивчивши подану роботу, ознайомившись з працями Катерини Юріївни та враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення зазначаємо, що дисертаційна робота «Формування відповідального ставлення до педагогічної діяльності у студентів педагогічного коледжу» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Подуфалова Катерина Юріївна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

О. А. Біда

Підпис О.А. Біди завіряю.

Зав. відділом кадрів

Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік